

ПРОТЕЗУВАННЯ ІНВАЛІДІВ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ В УРСР*У 1945 – 1950 рр.**

Стаття опублікована в часописі «Волинські історичні записки». Т.7. – Житомир, 2011. – С.66 – 72.

У статті розкривається питання відновлення протезної промисловості в умовах швидкого зростання чисельності інвалідів Вітчизняної війни протягом 1945 – 1950 рр. Акцентується увага на особливій ролі протезування у вирішенні проблем працевлаштування інвалідів-фронтовиків та зменшенні державних видатків на їх пенсіонування.

Ключові слова: протезування, інваліди Вітчизняної війни, соціальне забезпечення, Наркомат охорони здоров'я УРСР, протезно-ортopedичні виробы, протезна промисловість, працевлаштування.

Після визволення України від нацистів додому почали повертатися інваліди Вітчизняної війни. Протягом 1943 – 1945 рр. переважна більшість з них була зареєстрована в органах соціального забезпечення УРСР. Однак, дуже скоро виявилось, що протезна промисловість фактично зруйнована і тому нездатна забезпечити протезами десятки тисяч покалічених фронтовиків.

Протезування як форма соціального забезпечення виконувало допоміжну функцію працевлаштування. Протезування сприяло «оптимізації» співвідношення між відсотком інвалідів II і III групи. Забезпечення інвалідів війни протезами відбувалося в умовах відбудови протезної промисловості в УРСР і небаченого раніше зростання числа інвалідів з пошкодженнями опорно-рухового апарату. Протягом усього післявоєнного періоду якість протезних виробів була невисока. Значна частина інвалідів війни, які потребували протезування, не могли отримати цю послугу. Партійно-урядове керівництво республіки виявилось нездатним оперативно відбудувати протезну

промисловість в Україні, хоча великих фінансових і матеріальних затрат вона не потребувала. Але суттєвим було й те, що протезування повністю підпорядковувалося необхідності працевлаштування і «оптимізації» співвідношення між відсотком II і III груп.

Українські й зарубіжні історики протягом останнього десятиліття розпочали розробку питань, пов'язаних зі становищем інвалідів Вітчизняної війни як у період німецько-радянської війни, так і в післявоєнний період. Так, питання чисельності інвалідів Великої Вітчизняної війни в СРСР у контексті втрат України в Другій світовій війні розглядалося вітчизняними істориками Лисенком О.Є., Королем В.Ю. Вони підкреслювали, що питання лікування, працевлаштування і соціальної реадaptaції перетворилося в повоєнний час у серйозну проблему. Основним джерелом інформації з питання протезування інвалідів Вітчизняної війни являються архівні матеріали. Діяльність протезної промисловості розглянуто в публікаціях Б. Паніна, Д. Моїсеєнка, Г. Антонова, Н. Ломовцева, А. Фролова.

Вид соціального забезпечення інвалідів Вітчизняної війни – протезування повністю підпорядковувався потребам працевлаштування. Цим питанням займалися наркомати (міністерства) соціального забезпечення і охорони здоров'я. Значимість протезування насамперед була важливою для радянської держави, бо протезування давало можливість залучити до народного господарства більше фронтовиків. Окрім того, якісне протезування створювало умови для зниження інвалідності, а значить і зменшення державних видатків на пенсіонування.

Життєво важливим протезування було і для самих інвалідів війни. Станом на 1 серпня 1946 р. в УРСР в органах соціального забезпечення перебувало на обліку інвалідів Вітчизняної війни: 2786 незрячих, 26312 без однієї руки, 47294 – без однієї ноги, 561 – без обох рук, 1625 – без обох ніг [1, арк.15]. Тобто, 78578, або понад 14 % інвалідів-фронтовиків із 553187 потребували анатомічного протезування. Але ще більше інвалідів-фронтовиків потребували лікувального протезування через суттєве зростання в роки Другої

світової війни важких поранень кінцівок. Саме про це писав фахівець Наркомату охорони здоров'я УРСР Ранц у вересні 1944 р.[2, арк.2]

З перших місяців Великої Вітчизняної війни фронтовики, які мали серйозні ушкодження, отримували забезпечення протезами через місцеві соцзабези, згідно з правилами, які поширювались на всіх інвалідів. Ці правила визначалися «Інструкцією про порядок забезпечення протезно-ортопедичними виробами в УРСР», яка була затверджена Народним комісаром соціального забезпечення УРСР. Контроль за реалізацією даної інструкції здійснював спеціальний протезний відділ при Наркоматі соціального забезпечення. НКСЗ та його структури на місцях опікувалися забезпеченням протезами кінцівок та ортопедичними виробами усіх інвалідів. Забезпечення зубними протезами, протезами очей, горловими трубками, окулярами, панчохами при варикозному розширенні вен на ногах здійснювалося Наркоматом охорони здоров'я.

Всі протезно-ортопедичні вироби в першу чергу і безплатно видавалися: військовослужбовцям, які перебували в госпіталях, в Червоній Армії та інвалідам Вітчизняної війни; інвалідам громадянської війни і військової служби в Червоній Армії, військово-морському флоті, прикордонних і внутрішніх військах; інвалідам – працівникам системи промислової кооперації (за рахунок коштів Укооппромади); інвалідам, які працювали в системі кооперації інвалідів (за рахунок коштів Укоопінради). Колгоспники-інваліди отримували протезні вироби за рахунок колгоспних кас взаємодопомоги або правління колгоспів. Всі інші інваліди (інваліди-одноосібники, кустарі, індивідуальні працівники і т.п.) отримували протезні вироби за власний рахунок. Згідно з Інструкцією, наряди на виготовлення протезно-ортопедичних виробів видавалися обласними і міськими соцзабезами на основі відповідного висновку ЛТЕКів.

Термін носіння (придатності) протезно-ортопедичних виробів, після закінчення якого інвалід мав право на заміну, було встановлено такий: протез ноги – 2 роки, протез руки – 3 роки, корсети і апарати – 2 роки, ортопедичне взуття – 1 рік. Заміна раніше вказаного терміну була можлива тільки при

відповідних медичних показаннях. Якщо ж протез зносився раніше, або поламався через неякісний матеріал або роботу, вартість ремонту, або виготовлення нового протеза, сплачувалась за рахунок протезного підприємства. Ремонт ортопедичного взуття, дрібних протезних виробів здійснювався за кошти інваліда [3, арк.11].

Як було вище зазначено, протезування в радянській системі соціального забезпечення інвалідів у роки війни і в післявоєнний період стало засобом регулювання співвідношення між інвалідами II і III групи. В Російській Федерації ще в 1944 р. відбулась III Всеросійська нарада працівників протезної промисловості, на якій обговорювались актуальні проблеми протезування, в тому числі й у згаданому контексті [4, с.134].

Зокрема, в інформації завідувача військовим відділом Дніпропетровського обкому партії Сіворонова про виконання в області постанови РНК СРСР і ЦК КП(б)У від 31 жовтня 1945 р. «Про протезування, трудове влаштування і медобслуговування інвалідів Вітчизняної війни» йдеться про таке: «Внаслідок відсутності протезів ЛТЕК часто визначають II групу інвалідності в той час, коли за наявності протеза група інвалідності могла бути встановлена III-я» [5, арк.12]. Отож виходило, що чим краще працювала протезна промисловість, тим легше було інваліда II групи перевести до III групи. Після цього інвалід Вітчизняної війни ставав працездобов'язаний, а пенсія його зменшувалася на порядок, до того ж пенсіонування залежало від того, працює він чи ні. Покалічений фронтовик також не мав право самовільно залишати підприємство.

Після визволення України від нацистів дуже скоро виявилось, що протезна промисловість фактично зруйнована і тому нездатна забезпечити протезами десятки тисяч фронтовиків. Вивчивши ситуацію, РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову від 9 вересня 1944 р. № 1190 «Про невідкладні заходи по організації протезної промисловості». Постановою визначено основні напрями відбудови закладів протезної промисловості. Завдання полягало не тільки в тому, щоб відновити довоєнні потужності, але й суттєво розширити

існуючу мережу заводів і майстерень із виготовлення протезів, оскільки кількість інвалідів в УРСР подвоїлась. Постанова також визначила структури, які мали опікуватися проблемою відновлення протезної промисловості. Насамперед, це були військові відділи обласних комітетів партії і місцеві соцзабези. Відповідні завдання отримали і наркомати, від яких залежало швидко і оперативно відновити протезну промисловість в УРСР.

Постановою передбачалось протягом III–IV кварталів 1944 р. відкрити 27 протезно-ортопедичних майстерень в УРСР [6, арк.136]. На протезування інвалідів Вітчизняної війни уряд УРСР на 1944 р. виділив 2 млн. крб. Реалізація цих асигнувань відбувалася у спосіб оплати за виготовлення протезів. Вартість кожного протеза, в середньому, становила 100 крб. Планувалося протягом року виготовити 20 тис. протезів [7, арк.65]. Варто підкреслити, що всі підприємства протезної промисловості в УРСР підпорядковувалися управлінню Української протезної промисловості, яке входило до системи Наркомату (Міністерства) охорони здоров'я УРСР. У Російській Федерації протезна промисловість знаходилась у підпорядкуванні Наркомату (Міністерства) соціального забезпечення.

Станом на 1 березня 1945 р. роботу розпочали тільки 17 протезних закладів. Чимало з них функціонували формально, бо не мали сировини, напівфабрикатів, як наприклад, у містах Миколаїв, Ворошиловград, Сталіно, Краматорськ, Кривий Ріг, Кіровоград, Суми. А в Чернігові, Херсоні, Рівному, Луцьку, Дрогобичі, Ізмаїлі протезні майстерні існували тільки на папері. Тому скрізь по Україні в даний період мали місце масові відмови виконання замовлень інвалідів Вітчизняної війни [8, арк.105].

Слід зазначити, що в УРСР на фоні зруйнованої протезної промисловості, яка не могла справитися із поставленими завданнями, подекуди серед партноменклатурного керівництва проявлялося устремління ліквідувати виробництво милиць і ціпків. «...Місто Харків – це друга столиця України і чим більше на милицях людей, тим неприємніше», - вихопилося під час виступу на нараді в Харкові в завідувача Харківським міським соцзабезом

Агеєва. Нарада проходила наприкінці серпня 1944 р. [9, арк.79]. А завідувач Сталінським райсоцзабезом Харкова Бойко на цій нараді змушений був визнати, що ситуація з милиціями критична, бо в УРСР милиці і ціпки не виготовляють і не продають [10, арк.83].

Станом на 1 січня 1946 р. в Україні вже функціонували 35 протезних підприємств: 14 заводів і 21 майстерня. Чисельність працюючих у протезній промисловості зросла у 8 разів [11, арк.28].

Незабаром з'ясувалося, що для забезпечення інвалідів-фронтовиків протезами потрібно було надати їм тимчасове житло в містах. Тому НКСЗ УРСР ухвалює наказ № 13 від 21 вересня 1944 р., в якому йдеться про організацію гуртожитків для інвалідів Вітчизняної війни в м. Києві й м. Харкові поблизу протезних заводів на 15–20 ліжок. Це завдання покладалося на обласні відділи соціального забезпечення. Крім цих гуртожитків, у кожному обласному центрі, де діяв протезний завод або протезна майстерня, поблизу цих підприємств наказувалося організувати гуртожитки на 6–10 ліжок. Це завдання слід було виконати до 5 жовтня 1944 р. [12, арк.47].

Проблему протезування підняв у своєму виступі перед завідувачами військових відділів обкомів КП(б)У у Львові в жовтні 1945 р. голова РНК УРСР М. Хрущов [13, арк.3]. За перше півріччя 1945 р. протезна промисловість в УРСР спромоглася виконати тільки 21,3% замовлень. До того ж 20-25 % протезів виявилися бракованими. Про це говорив нарком соціального забезпечення УРСР В. Муратов. Зокрема, він наводить приклад по м. Харків, де фронтовик Кузьменко отримав протез, який на сьомий день використання просто розвалився, тому вчорашній захисник змушений був віддати протез в ремонт.

В. Муратов наводив низку фактів затримки з виконанням замовлень інвалідів Вітчизняної війни. По Київському протезному заводу замовлення № 62 від 9 січня 1945 р. інваліда Вітчизняної війни не було виконане і на 1 липня 1945 р. По Полтавській протезній майстерні замовлення № 397 фронтовика Задорожного на протез-апарат не виконувалось протягом 6 місяців

1945 р. По Сумській протезній майстерні замовлення інваліда Вітчизняної війни Скирдаченка на протез ноги не виконувалось протягом майже п'яти місяців. По Ворошиловградській протезній майстерні замовлення № 3666 інваліда Вітчизняної війни А. Копиці на протез ноги від 29 січня 1945 р. не було виконане до липня 1945 р. Сталінська протезна майстерня замовлення фронтовика І. Стаховського на протез ноги від січня 1945 р. також не спромоглася виконати аж до 1 липня 1945 р. [14, арк.22].

За перше півріччя 1945 р. протезні підприємства УРСР виготовили протезів ніг – 15358, протезів рук – 1467, ортопедичного взуття – 9597 [15, арк.146]. Звичайно, цього було явно недостатньо, виробництво не задовольняло потреб покалічених військових.

Скласти уявлення про роботу такого закладу як звичайна протезна майстерня в означений період нам допоможе інформація з Кам'янець-Подільського. Завідувач військовим відділом обкому повідомляв у ЦК КП(б)У, що навесні 1945 р. майстерня отримала приміщення, яке було зовсім непридатним для роботи. Його обладнання і підготовка завершилась, в основному, тільки в червні 1945 р. З цього місяця розпочалось і її фінансування. В майстерні на цей час були: 2 свердлильних станки, один ручний станок, одна швейно-ремісничка ручна машина, одна шорна машина, набір слюсарно-збірних інструментів, набір шорних інструментів, ковальський та швецький інструменти. При майстерні було обладнано гуртожиток на 10 робітників. Робітники майстерні повинні були отримувати літерне харчування (сухий пайок), але протягом літа 1945 р. так його й не отримали. Майстерня через різні обставини, насамперед, через відсутність підготовлених і досвідчених фахівців, протягом літа ні разу не виконала планових завдань виготовлення протезних виробів [16, арк. 100].

Звідусіль до Києва поступала інформація про низьку якість протезних виробів. Партфункціонери та інші чиновники, які займалися соціальним забезпеченням інвалідів Вітчизняної війни, розуміли, що бюрократичними методами вирішити проблему протезування великої маси покалічених

фронтовиків не можна. Наприкінці 1945 р. при Львівському протезному заводі було створено науково-технічну раду, до якої увійшла низка спеціалістів: професор медицини – хірург Скосогоренко, доктор технічних наук, професор Беркман, кандидат технічних наук Баранов, інженер-хімік Сірий, а також інвалід Вітчизняної війни Родіонов. Своє перше засідання науково-технічна рада провела у військовому відділі Львівського обкому КП(б)У. Головним питанням, яке обговорювалося на засіданні, було питання якості протезних виробів. Йшлося про необхідність технічного вдосконалення протезів для інвалідів, збору і систематизації відгуків інвалідів про протезні вироби, а також раціоналізаторських і винахідницьких пропозицій [17, арк.11].

Згодом Міністерство охорони здоров'я і Міністерство соціального забезпечення оголосили конкурс на проект кращого протеза кінцівок. В Дніпропетровській області під керівництвом заступника секретаря обкому партії Сухотського був сконструйований і пройшов випробування протез верхньої кінцівки. Після схвалення протеза комісією Міністерства охорони здоров'я і Міністерства соціального забезпечення винахід отримав найменування «протез Сухотського», а автор отримав премію 20 тис. крб.

Протягом усієї післявоєнної п'ятирічки щороку проводилися конкурси на кращий проект протезів, але вироби протезних підприємств залишалися неякісними. Це підтверджується ще й таким фактом. У Київській області в першій половині 1946 р. 3592 інваліди-фронтовика отримали нові протези, але 755 інвалідів потребували вже повторного протезування [18, арк.67].

Забезпечення протезними виробами навіть інвалідів-офіцерів було незадовільним. На території Київського військового округу в червні 1946 р. три Герої Радянського Союзу – інваліди Вітчизняної війни і офіцери потребували однієї протезної коляски для пересування і протезів ніг. Семеро підполковників – інвалідів війни так і не отримали до цього часу протезів ніг і протезів очей. Тридцять майорів – інвалідів потребували 27 протезів ніг, 2 протези рук, 3 пари ортопедичного взуття, 2 протези одного ока. 669 молодших офіцерів – жертв війни потребували 10 протезних колясок, 281 протезів ніг, 113 протезів рук,

2 комплекти протезів обох рук, 31 пару ортопедичного взуття, 5 корсетів, 12 пар протезів для обох очей і 65 протезів одного ока [19, арк. 106].

Мало змінилась ситуація і в наступні роки. Так, у Львові в 1947 р. місцева протезна майстерня продовжувала виготовляти протези надзвичайно низької якості. Більшість таких протезів залишалася лежати на складі. Виготовлення протеза руки (винахід Шевельова) здійснювалося ручним способом. Кисть руки виготовляли з японського дерева, вручну. І хоча конструкція цього виробу була досконалою, через неякісну сировину протез виявився німецьким і високої собівартості [20, арк.42-45]. Занепокоєння неефективною роботою Української протезної промисловості і місцевих соцзабездів у ділянці протезування фронтовиків виражене в окремому наказі Міністерства соціального забезпечення УРСР № 64 від 24 травня 1947 р. [21, арк.171].

Згідно з даними міністра соціального забезпечення Ф. Ананченка, протягом 1947 р. протезна промисловість України забезпечила різними видами протезів 62270 інвалідів усіх категорій. З них первинне протезування отримали 35200 осіб, а повторне – 27070 осіб. Залишалися 23018 інвалідів, яким ще не було надано вказаної послуги. З них потребували первинного протезування 9456 осіб, а вторинного – 13562 інваліди [22, арк.49].

Станом на 1.01.1948 р., згідно з даними облсоцзабездів, інваліди (в тому числі інваліди Вітчизняної війни) потребували 98,5 тис. протезно-ортопедичних виробів. З них: протезів ніг – 27 тис., протезів рук – 4,5 тис., ортопедичного взуття – 57 тисяч пар, в тому числі взуття на протези – 27 тис., апаратів і корсетів – 5 тис. штук [23, арк.62].

3 липня 1948 р. Рада Міністрів СРСР ухвалила постанову № 2442 «Про безкоштовну видачу мотоколясок інвалідам Вітчизняної війни з важкими пошкодженнями нижніх кінцівок». Згідно з постановою, процедура виділення фронтовикові інвалідної коляски була доволі складною. Для безоплатного виділення мотоколяски інвалідові війни потрібна була окрема ухвала облвиконкому. Для прикладу ми можемо навести постанову Київського

облвиконкому № 291 від 17 лютого 1950 р., згідно з якою 9 інвалідів-фронтовиків області, які пройшли обласну лікарську комісію і курси водіїв, отримали мотоколяски [24, арк.312.].

Згідно зі звітною доповіддю міністра Ф. Ананченка, яку він виголосив на нараді 23-25 листопада 1949 р., протягом 1944-1949 рр. інваліди Вітчизняної війни отримали відповідно: за 1944 р. – 44 важільних колясок, 1945 р. – 67, 1946 р. – 656, 1947 – 901, 1948 р. – 1327, на листопад 1949 р. – 1227, тобто, всього 4222. З 1947 р. інваліди почали отримувати мотоколяски: у 1947 р. – 37, у 1948 р. – 560, а на листопад 1949 р. – 417. Всього було видано мотоколясок інвалідам війни – 1004 [25, арк.117-118]. Хоча, варто зазначити, що і їх якість була невисокою. Для догляду за ними в містах створювалися спеціальні пункти гарантійного ремонту [26, с.55].

Асигнування державних коштів на протезування протягом післявоєнних років поступово зростали. Уряд УРСР виділив на протезування тільки в 1946 – 1948 рр. – 95,1 млн. крб., в тому числі: в 1946 р – 27,1 млн. крб., 1947 і 1948 рр. по 34 млн. крб.

Протягом 1944-1947 рр. інвалідам Вітчизняної війни в Україні було видано таку кількість різних видів протезно-ортопедичних виробів: протезів рук і ніг – 117,5 тис. в т.ч. – ніг – 104,2 тис., рук – 13,3 тис., ортопедичного взуття – 78,1 тис. пар, в т.ч. на протези ніг – 30,5 тис. пар; апаратів і корсетів – 7,3 тис. шт.; важільних колясок для двобезногих – 1913 шт. і моторних колясок – 191 шт.

Протягом першого півріччя 1948 р. протезна промисловість виготовила 54,1 тис. різних протезно-ортопедичних виробів, в т.ч.: ніг – 16,9 тис. або 62,6 % до річного плану, рук – 3,1 тис. або 69,5 %, ортопедичного взуття – 17,3 тис. або 57,8 %, апаратів і корсетів – 2,9 тис. або 59,5 % до річного плану. Протезних колясок з ручним приводом було виготовлено 945 шт. або 85,9% до плану. На їх виготовлення уряд витратив 12 млн. крб. [27, с. 56].

Станом на 1 липня 1948 р. залишалася потреба в протезуванні 31,1 тис. чол. інвалідів, в тому числі – в первинному протезуванні – 9,2 тис. чол. і

вторинному – 21,8 тис. чол. Тобто, потреба у первинному протезуванні зменшувалась і зростала, відповідно, потреба у вторинному протезуванні. [28, с. 20].

Отож, протезування інвалідів Вітчизняної війни залежало від можливостей Української протезної промисловості, яка тільки наприкінці післявоєнної п'ятирічки почала, в основному, справлятися з поставленими перед нею завданнями. Оскільки від протезування суттєвим чином залежало влаштування інвалідів-фронтовиків на роботу, а також встановлення групи інвалідності, партійно-урядова верхівка УРСР приділяла багато уваги цій ділянці соціального забезпечення. Але становище в УРСР погіршувалося тим, що, фактично вся протезна промисловість, яка доволі успішно функціонувала в довоєнний період, була знищена. Більша частина протезних підприємств разом із фахівцями була евакуйована в глиб СРСР, а те що залишилось розграбували або знищили окупанти. Відновлення, фактично, з нуля протезної промисловості в УРСР після звільнення від нацистів відбувалося на фоні швидкого зростання чисельності інвалідів, які прибували до України з евакогоспіталів в інших республіках СРСР, або з прифронтових евакогоспіталів.

Протягом всієї повоєнної п'ятирічки і, особливо, в 1945 – 1947 рр. інваліди-фронтовики тривалий час не могли отримати вчасно протезних виробів. Протези через відсутність кваліфікованого персоналу і брак якісних матеріалів і напівфабрикатів були дуже низької якості. Не було налагоджено спочатку зворотнього зв'язку між інвалідом і протезним підприємством. Тільки за стимулювання партійно-урядової верхівки УРСР розпочались науково-технічні роботи з метою створення більш якісних і зручних протезів. Наприкінці повоєнної п'ятирічки Українська протезна промисловість почала, в основному, справлятися з поставленими перед нею завданнями.

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 23, спр. 3073, арк. 15.

2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), ф. 342, оп. 14, спр. 6950, арк. 2.
3. ЦДАВО України, ф. 348, оп. 3, спр. 43, арк. 11.
4. Панин Б. Протезно-ортопедическая помощь населению / Б.Панин, Н. Шейн.// 50 лет Советского социального обеспечения (Материалы конференции). Под редакцией Министра социального обеспечения РСФСР Д.П. Комаровой. – М., 1968. – 178 с.
5. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 3048, арк. 12.
6. ЦДАВО України, ф. 348, оп. 3, спр. 40, арк. 136.
7. ЦДАВО України, ф. 348, оп. 3, спр. 12, арк. 65.
8. ЦДАВО України, ф. 348, оп. 3, спр. 40, арк. 105.
9. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1019, арк. 79.
10. Там само, арк. 83.
11. ЦДАВО України, ф. 342, оп. 14, спр. 2335, арк. 28.
12. ЦДАВО України, ф. 348, оп. 3, спр. 4, арк. 47.
13. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1773, арк. 3.
14. ЦДАВО України, ф. 348, оп. 3, спр. 31, арк. 22.
15. ЦДАВО України, ф. 348, оп. 3, спр. 40, арк. 146.
16. Там само, арк. 100.
17. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 3023, арк. 11.
18. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 3054, арк. 67.
19. Там само, арк. 106.
20. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 4934, арк. 42–45.
21. ЦДАВО України, ф. 348, оп. 3, спр. 195, арк. 171.
22. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 5474, арк. 49.
23. Там само, арк. 62.
24. Держархів Київської обл., ф. 880, оп. 11, спр. 1269, арк. 312.
25. ЦДАВО України, ф. 348, оп. 3, спр. 384, арк. 117–118.
26. О ремонте мотоколясок в Москве / [Д. Моисеенко, Г. Антонов, Н. Ломовцев, А. Фролов] // Социальное обеспечение. – 1956. – № 2. – С. 55.

27. Хрущев Н.С. Отчетный доклад ЦК КП(б)У XVI съезду Коммунистической партии (большевиков) Украины (25 января 1949 г.) (Сокращенная стенограмма) / Н.С. Хрущев. – К.: Украинское издательство политической литературы, 1949. – 118 с.

28. Ананченко Ф.Г. О работе органов социального обеспечения Украинской ССР / Ф.Г. Ананченко – К.: М-во социального обеспечения УССР; Б.и., 1948. – 64 с.

Galyna Hordienko

Prosthetics of invalids of the Patriotic War in the Ukrainian Soviet Socialist Republic in 1945 – 1950.

The issue of restoration of prosthetic industry in the conditions of rapid increase of the number of invalids of the Patriotic War during 1945 – 1950s is considered in the paper. A special attention is paid to the particular role of prosthetics in solving the problems of employment of invalid veterans and reduction of state expenditure for their pensioning.

Key words: prosthetic, invalids of the Patriotic War, social insurance, People's commissariat of health protection of the Ukrainian Soviet Socialist Republic, prosthetic-orthopedic goods, prosthetic industry, employment.

В статье раскрывается вопрос восстановления протезной промышленности в условиях быстрого увеличения количества инвалидов Отечественной войны на протяжении 1945 – 1950 гг. Акцентируется внимание на особой роли протезирования в решении проблем трудоустройства инвалидов-фронтовиков и сокращения государственных затрат на их пенсионирование.

Ключевые слова: протезирование, инвалиды Отечественной войны, социальное обеспечение, Наркомат здравоохранения УССР, протезно-ортопедические изделия, протезная промышленность, трудоустройство.